

Supervision of Electronic Systems Monitoring in Iran's Criminal Justice System

Amir Poostchi¹, Shahrdad Darabi²

Abstract

Field and Aims: Technological advancements in recent decades have significantly impacted various aspects of human life, including legal and criminal justice systems. One of the most notable effects of these advancements is the introduction of modern technologies in the execution of punishments and monitoring of offenders. Among these innovations, electronic monitoring systems have gained a prominent position in contemporary criminal policies. Initially designed to reduce prison overcrowding and enhance the quality of offender supervision, this penal institution has now evolved into an effective tool for managing the criminal justice system.

Method: This research has been conducted using an analytical-descriptive approach.

Findings and Conclusions: The study's findings indicate that electronic monitoring is not limited to minor offenses; rather, it can also be applied in cases such as parole, semi-freedom systems, and even certain serious discretionary crimes. Additionally, an analysis of relevant judicial rulings reveals that judges' approaches to accepting this penal measure vary based on the individual and social circumstances of offenders. Furthermore, an examination of the technologies used in these systems, including electronic ankle bracelets and GPS tracking, highlights the high efficiency of these devices in ensuring effective offender supervision. The research concludes that electronic monitoring systems can play a crucial role in reducing prison populations, rehabilitating offenders, and maintaining public security. However, challenges such as implementation costs, human rights considerations, and the necessity of drafting more precise regulations for the optimal use of these systems remain significant concerns.

Keyword: Electronic Monitoring Systems/Supervision, Electronic Ankle Bracelet, Alternative Sanctions.

*Citation (APA): Poostchi, A.; Darabi, Sh. (2024). Supervision of Electronic Systems Monitoring in Iran's Criminal Justice System. *Applied criminology research*, 2(4), 101-126. https://qacr.ir/article_721707.html?lang=en

1. PhD candidate in Criminal Law and Criminology, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Qom Branch, Iran. (Author). Email: amirpoostchii@gmail.com

2. Associate Professor in Criminal Law and Criminology, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Qom Branch, Iran. Email: Shahrdad.Darabi@yahoo.com

نظارت سامانه‌های الکترونیکی در نظام عدالت کیفری ایران

امیر پوستچی ✉، شهرداد دارابی^۲

چکیده

زمینه و هدف: تحولات فناوری در دهه‌های اخیر، تأثیرات گسترده‌ای بر حوزه‌های مختلف زندگی بشری، از جمله نظام‌های حقوقی و کیفری، بر جای گذاشته است. یکی از این تأثیرات چشمگیر، ورود فناوری‌های نوین به عرصه اجرای مجازات‌ها و نظارت بر محکومان است. در این میان، نظارت سامانه‌های الکترونیکی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین دستاوردهای این تحول فناورانه، جایگاه ویژه‌ای در سیاست‌های کیفری معاصر یافته است. این نهاد کیفری که در ابتدا به‌منظور کاهش تراکم جمعیت زندان‌ها و ارتقای کیفیت نظارت بر محکومان طراحی شد، امروزه به ابزاری کارآمد در مدیریت نظام عدالت کیفری تبدیل شده است.

روش: این پژوهش با رویکردی تحلیلی-توصیفی نگارش یافته است.

یافته‌ها و نتایج: یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که نظارت الکترونیکی نه تنها محدود به جرائم کم‌اهمیت نیست، بلکه می‌تواند در مواردی همچون آزادی مشروط، نظام نیمه‌آزادی و حتی در برخی از جرائم تعزیری شدید نیز به کار رود. همچنین، تحلیل آرای قضایی مرتبط نشان می‌دهد که رویکرد قضات در پذیرش این نهاد کیفری با توجه به وضعیت فردی و اجتماعی محکومان متغیر است. از سوی دیگر، بررسی فناوری‌های به‌کاررفته در این سامانه‌ها، از جمله پاندهای الکترونیکی و سیستم‌های جی‌پی‌اس، بیانگر کارایی بالای این تجهیزات در نظارت مؤثر بر محکومان است. نتیجه‌گیری پژوهش حاکی از آن است که نظارت سامانه‌های الکترونیکی می‌تواند به‌عنوان ابزاری مؤثر در کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها، اصلاح و بازپروری محکومان و همچنین، حفظ امنیت عمومی نقش بسزایی ایفا کند. با این حال، چالش‌هایی نظیر هزینه‌های اجرایی، ملاحظات حقوق بشری و ضرورت تدوین آیین‌نامه‌های دقیق‌تر برای استفاده بهینه از این سامانه‌ها وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: نظارت سامانه‌های الکترونیکی، مراقبت، پابند الکترونیکی، جایگزین حبس.

* استناددهی (APA): پوستچی، امیر؛ دارابی، شهرداد. (۱۴۰۳). نظارت سامانه‌های الکترونیکی در نظام عدالت کیفری

ایران. پژوهش‌های جرم‌شناسی کاربردی، ۲(۴)، ۱۰۱-۱۲۶.

https://qacr.ir/article_721707.html

۱. دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، ایران. (نویسنده

مسئول). رایانامه: amirpoostchii@gmail.com

۲. دانشیار دانشکده علوم انسانی گروه جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد استان قم، ایران.

رایانامه: Shahrdad.Darabi@yahoo.com

مقدمه

نظارت سامانه‌های الکترونیکی برای اولین بار در اوایل دهه ۷۰ میلادی به منظور مراقبت از اطفال و نوجوانان بزهکار به عنوان جایگزینی برای حبس در آمریکا به کار گرفته شد. سپس، در اواسط دهه ۸۰ میلادی، این رویکرد در برخی ایالات دیگر برای بزهکاران جرائم راهنمایی و رانندگی نیز مورد استفاده قرار گرفت. از دهه ۱۹۹۰، که نظارت سامانه‌های الکترونیکی به عنوان یک ابزار در سیاست‌های مقابله با جرم در کشورهای انگلستان، ولز، سوئد و هلند معرفی شد، به طور گسترده‌ای در این کشورها به کار گرفته شد. این سیستم به عنوان یک مجازات، ابزاری برای آزادی پیش از موعد و همچنین، جایگزینی برای بازداشت‌های پیش از محاکمه مورد استفاده قرار گرفت. بر این اساس، ماده ۵۷ اولین کنفرانس سازمان ملل متحد در زمینه پیشگیری از جرم و درمان مجرمان، ژانویه ۱۹۹۵، در خصوص نحوه برخورد با زندانیان و حبس‌گرایی حداقلی اشعار می‌دارد:

زندانی کردن قطع ارتباط مجرم با دنیای خارج است و شخص را از حق تعیین سرنوشت خود از طریق محرومیت از آزادی محروم می‌کند بنابراین، مجازات زندان جز در موارد استثنایی نباید به حبس منجر شود و بی‌شک اجرای این مقررده توسط کشورها منجر به کاهش جمعیت کیفری می‌شود (دارابی، ۱۴۰۱ الف: ۱۱۲). به طور کلی، پایه و اساس نظارت الکترونیکی به دهه ۱۹۶۰ بازمی‌گردد. در سال ۱۹۶۴، پژوهشگری آمریکایی به نام رالف شویتز گیل^۱ که او را به گابل یاد می‌کنند، برای اولین بار این سیستم را در دانشگاه هاروارد معرفی کرد. این سیستم ابتدا برای اطفال بزهکار به کار گرفته شد؛ به این معنا که مناطق جغرافیایی مشخصی برای رفت و آمد آن‌ها با استفاده از دستگاه‌های تکرارکننده تجهیز شدند.^۲ در این نظام، هر فرد یک دستگاه ردیابی به وزن یک کیلوپی را به همراه داشت که قادر به ردیابی تا ۴۰۰ متر دورتر بود. سپس، برادرش، رابرت شویتز گیل، فرکانس رادیویی و ردیابی را در این تجهیزات و دستگاه‌ها اصلاح کرد؛ اما، نه شکل اولیه این دستگاه‌ها و نه شکل اصلاح‌شده آن نتوانستند موقعیتی ثابت و پایدار ایجاد کنند و این موضوع عمدتاً به مشکلات اجرایی و اقتصادی مربوط می‌شد.^۳

1. Ralph Schwitzgebel

۲. به علت قدرت اندک سیگنال دهی این دستگاه‌ها، نیاز به دستگاه‌هایی برای تقویت این ردیابی احساس شد تا مکان دقیق اشخاص شناسایی و تعیین شود
۳. گران بودن، سنگین بودن و نیز پیچیده بودن.

در سال ۱۹۸۳، یک قاضی در ایالت نیومکزیکو^۱ آمریکا مجدداً به قابلیت و امکان استفاده از نظارت الکترونیکی برای ردیابی مجرمان توجه کرد (آشوری، ۱۴۰۱: ۳۸۹). این نخستین باری بود که نظارت سامانه‌های الکترونیکی به عنوان مجازاتی در کشور آمریکا اعمال و استفاده می‌شد. در آوریل ۱۹۸۳، او به عنوان نخستین فردی بود که حکم به اعمال نظارت الکترونیکی برای حبس خانگی سه مجرم تحت نظام آزادی مشروط صادر کرد. از این سه نفر، دو نفر موفق شدند برنامه نظارتی را با موفقیت به پایان برسانند، اما در ادامه مرتکب تکرار جرم شدند. در دسامبر ۱۹۸۳، مجرم دیگری در ایالت فلوریدا به حبس پایان هفته همراه با نظارت الکترونیکی محکوم شد. طبق برآوردهای پنج‌ساله تا سال ۱۹۸۴، ۴۱۵ مورد نظارت الکترونیکی صادر شده بود و بر اساس بررسی‌های پژوهشگران، ۹۷ درصد از اشخاص تحت نظارت، این دوره را به پایان رساندند و تقریباً، ۸۰ درصد آن‌ها دوره مراقبت (Probation) خود را نیز پشت سر گذاشتند. در طول دهه ۱۹۸۰، نظارت الکترونیکی به سرعت در تمام ایالات متحده آمریکا توسعه پیدا کرد، به طوری که تعداد افراد تحت نظارت الکترونیکی از ۸۲۶ نفر در سال ۱۹۸۷ به تقریباً ۱۲ هزار نفر در سال ۱۹۹۰ رسید. امروزه، این سیستم در تمامی ۵۰ ایالت آمریکا اجرا می‌شود.^۲

نظارت سامانه‌های الکترونیکی به عنوان یکی از ابزارهای نوین در سیاست‌های کیفری معاصر، جایگزینی کارآمد برای مجازات‌های حبس محسوب می‌شود. به عبارت دیگر، فناوری‌های نوین امکان کنترل جامعه را افزایش داده و وقوع ریزومیک شدن جرائم را سخت‌تر می‌کند (دارابی، ۱۳۹۵: ۲۱۱). به همین علت، استفاده از نهادهای نظارتی همچون نظارت سامانه‌های الکترونیکی برای تحت نظر قراردادن بهره‌وران و مجرمان می‌تواند منجر به محدودیت حوزه ارتکاب جرم و قطع ریزومیک بزهکاری در محیط پیرامونی شود؛ زیرا فرد تحت نظر می‌داند که توسط ماموران نظارتی در حال رصد کردن است و سعی بر آن دارد با مجرمان دیگر در ارتباط نباشد که این امر می‌تواند مانع از تکرار جرم مجرمین شود و به اصلاح و بازپروی آن‌ها کمک کند. بنابراین، رویکردهای نوین پیشگیری از جرم در جوامع مردم‌سالار به سوی تحدید فرصت‌های ارتکاب بزه با تاکید بر رهیافت پیشگیری موقعیت‌مدار

۱. قاضی جک لاو دستور نصب یک وسیله الکترونیکی را به پای مجرمی صادر نمود؛ پیش از آن، به اعتقاد بسیاری، این روش مراقبتی از انیمیشن مرد عنکبوتی الهام گرفته شده است. شایان ذکر است که به طور معمول، از نظارت الکترونیکی به عنوان ابداع برجسته کیفری در پایان دهه ۱۹۸۰ م یاد می‌شود.

۲. برای مثال، در ایالت تگزاس ذیل عنوان کلی نظارت جامعه‌ای (Community supervision) نظارت الکترونیکی به رسمیت شناخته است.

جهت مند شده است (دارابی، ۱۴۰۱ ب: ۶۳). زیرا اینکه نظارت سامانه‌های الکترونیکی مانع از تکرار جرم می‌شود، نشان از پیشگیری از ارتکاب مجدد جرائم توسط مجرمین است. در نظام حقوقی ایران، پس از تصویب قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و به‌ویژه ماده ۶۲ این قانون، بستر قانونی لازم برای استفاده از سامانه‌های نظارت الکترونیکی فراهم شد. این سامانه‌ها که عمدتاً شامل تجهیزات پیشرفته‌ای مانند پاندهای الکترونیکی، دستگاه‌های موقعیت‌یاب جی‌پی‌اس و فناوری‌های ردیابی پیشرفته هستند، این امکان را به مقامات قضایی می‌دهند که بدون نیاز به نگهداری فیزیکی محکومان در زندان‌ها، نظارت مؤثری بر رفتار و تحرکات آن‌ها اعمال کنند. اما با وجود گذشت بیش از یک دهه از ورود این فناوری به نظام کیفری ایران، همچنان پرسش‌های بسیاری در خصوص دامنه شمول و شرایط صدور نظارت سامانه‌های الکترونیکی وجود دارد اعم از این که چه افرادی می‌توانند مشمول این نظارت شوند؟ آیا محدودیتی از نظر نوع جرم یا درجه برای شمول آن وجود دارد؟ و در چه شرایطی دادگاه می‌تواند چنین حکمی را صادر کند؟

علاوه بر مسائل حقوقی و قانونی، موضوع نحوه عملکرد تجهیزات الکترونیکی نیز از اهمیت بالایی برخوردار است؛ به طور مثال، نحوه عملکرد این تجهیزات الکترونیکی چگونه است؟ چه فناوری‌هایی در ساخت و بهره‌برداری از آن‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد؟ آیا این فناوری‌ها از دقت و امنیت کافی برخوردارند تا بتوانند به‌عنوان جایگزینی مطمئن برای روش‌های سنتی نظارت بر محکومان عمل کنند؟ شناخت دقیق این جنبه‌ها نه تنها به درک بهتر کارکرد سامانه‌های نظارتی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند چالش‌های فنی و اجرایی موجود را نیز روشن سازد.

از سوی دیگر، بررسی سیر تاریخی نظارت سامانه‌های الکترونیکی در ایران و جهان می‌تواند به شناسایی روندهای تحول این نهاد کیفری و درک بهتر جایگاه فعلی آن کمک کند و تجربه کشورهای مختلف در این زمینه چه درس‌هایی می‌تواند برای نظام کیفری ایران داشته باشد؟ بررسی این موضوعات نه تنها از نظر تاریخی حائز اهمیت است، بلکه می‌تواند مبنایی برای ارزیابی نقاط قوت و ضعف اجرای این سامانه‌ها در ایران باشد.

بنابراین، پژوهش حاضر با هدف بررسی جامع و همه‌جانبه نظارت سامانه‌های الکترونیکی، تلاش دارد به سؤالات اساسی زیر پاسخ دهد:

۱. دامنه شمول و شرایط صدور نظارت سامانه‌های الکترونیکی چیست؟ این سؤال ناظر بر بررسی چارچوب‌های قانونی و رویه‌های قضایی مرتبط با تعیین افرادی است که می‌توانند

تحت این نوع نظارت قرار گیرند و همچنین، شرایط و معیارهایی که برای صدور چنین حکمی از سوی دادگاه لازم است.

۲. نحوه عملکرد تجهیزات الکترونیکی چگونه است و شامل چه فناوری‌هایی می‌شود؟ این پرسش به ابعاد فنی و تکنولوژیک نظارت الکترونیکی می‌پردازد و سعی دارد روشن کند که این تجهیزات چگونه عمل می‌کنند، چه فناوری‌هایی در آن‌ها به کار رفته و چه چالش‌هایی در زمینه دقت و کارایی آن‌ها وجود دارد.

۱. دامنه شمول و شرایط صدور نظارت سامانه‌های الکترونیکی

ماده ۶۲ ق.م.ا. مصوب ۱۳۹۲ در رابطه با دامنه شمول^۱ و شرایط صدور نظارت سامانه‌های الکترونیکی بیان می‌دارد:

در جرائم تعزیری از درجه پنج تا درجه هشت، دادگاه می‌تواند در صورت وجود شرایط مقرر در تعویق مراقبتی در ماده ۴۰ ق.م.ا، محکوم به حبس را با رضایت وی در محدوده مکانی مشخص تحت نظارت سامانه (سیستم)‌های الکترونیکی قرار دهد. تبصره ۱) دادگاه در صورت لزوم می‌تواند محکوم را تابع تدابیر نظارتی یا دستورهای ذکر شده در تعویق مراقبتی قرار دهد. تبصره ۲) مقررات این ماده در مورد حبس‌های تعزیری درجه دو، درجه سه و درجه چهار نیز پس از گذراندن یک‌چهارم^۲ مجازات‌های حبس قابل اعمال است.^۳

تبصره ۳) قوه قضائیه می‌تواند برای اجرای تدابیر نظارتی موضوع این ماده یا سایر مقرراتی که به موجب آن، متهم یا محکوم تحت نظارت الکترونیکی قرار می‌گیرد، با نظارت سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، از ظرفیت بخش خصوصی استفاده کند. آیین‌نامه

۱. برای اطلاعات بیشتر نک: پوستچی، امیر، رویکرد حقوقی کیفرشناختی به اجرای مجازات حبس از طریق نظارت سامانه‌های الکترونیکی با تاکید بر رویه قضایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۴۰۳.

۲. در این راستا، نظریه مشورتی‌ای را اداره حقوقی قوه قضائیه صادر کرده است مبنی بر این که آیا شرط گذراندن یک‌چهارم حبس محکوم‌علیه برای جرائم ارتكابی قبل از اجرایی شدن قانون کاهش مجازات حبس اعمال مواد ۵۷ و ۶۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ عطف به ماسبق می‌شود؟

که پاسخی که بیان شده است، بدین صورت است که تبصره‌های الحاقی به مواد ۵۷ و ۶۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۹ موضوع مواد ۸ و ۹ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹ ناظر به تجویز استفاده از نظام نیمه‌آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه الکترونیکی در جرائم تعزیری درجه دو، سه و چهار است و از آنجا که قانون کاهش مجازات حبس تعزیری از زمره قوانین مساعد به حال مرتکبین موضوع صدر ماده ۱۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ است، نسبت به جرائم سابق بر وضع آن قانون قابل اعمال (مؤثر) است. شماره نظریه: ۹۹/۷/۱۲۳۰.

۳. طبق نظریه مشورتی شماره ۹۹-۱۸۶/۲۲-۱۹۳۵، منظور از گذراندن یک‌چهارم مجازات حبس، گذشت یک‌چهارم مجازات حبس مندرج در حکم است و منظور، مجازات قانونی آن جرم نیست.

اجرائی این تبصره توسط معاونت حقوقی قوه قضائیه با همکاری مرکز آمار و فناوری و سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور تهیه می‌شود و به تصویب رئیس قوه قضائیه می‌رسد.

در راستای اعمال ماده ۶۲ ق.م.ا به دو رأی قضایی نیز می‌توان اشاره کرد که به شرح زیر است:

۱. خلاصه‌ای از متن دادنامه صادره از دادگاه تجدیدنظر استان قم در مورد اتهام سرقت مستوجب تعزیر به شرح زیر است:

متهم به دلیل سرقت طلاجات به تحمل چهار سال حبس و ۷۴ ضربه شلاق و پرداخت رد مال در حق شاکی محکوم شده است و بر اثر اخذ رضایت شاکی، به دو سال تقلیل یافته است و دادیار محترم اجرای احکام کیفری در راستای اجرای مقرر در ماده ۶۲ ق.م.ا ناظر به مواد ۴۰ و ۴۱ قانون مرقوم برای متهم، تقاضای استفاده از نظارت سامانه‌های الکترونیکی کرده است و با توجه به رضایت شاکی و شرایط بند الف و ب و ت ماده ۴۰ فوق‌الذکر، با تقاضای مزبور در محدوده ۲۰۰ متری از محل سکونت موافقت می‌شود و در صورت تخلف از تعهدات، لغو و به زندان اعاده خواهد شد.

۲. خلاصه‌ای از متن دادنامه صادره از دادگاه تجدیدنظر استان قم در مورد اتهام سرقت مستوجب تعزیر، شروع به سرقت و خرید مال مسروقه به شرح زیر است:

متهم به دلیل اتهام تحصیل مال مسروقه به تحمل یکسال حبس و ۴۰ ضربه شلاق محکوم شده است و بر اثر اخذ رضایت شاکی، به شش ماه تقلیل یافته است و دادیار محترم اجرای احکام کیفری در راستای اجرای مقرر در ماده ۶۲ ق.م.ا ناظر به مواد ۴۰ و ۴۱ قانون مرقوم برای متهم، تقاضای استفاده از نظارت سامانه‌های الکترونیکی کرده است و با توجه به فقدان سابقه کیفری مؤثر ماده ۴۰ فوق‌الذکر، با تقاضای مزبور در محدوده هزار متری از محل سکونت موافقت می‌شود و در صورت تخلف از تعهدات، لغو و به زندان اعاده خواهد شد.

همچنین، با توجه به تبصره ۲ ماده ۸۹ ق.م.ا برای نوجوانی که مرتکب جرم تعزیری شود^۱ و سن آنها در زمان ارتکاب جرم بین ۱۵ تا ۱۸ سال باشد، دادگاه می‌تواند با توجه به وضع متهم و جرم ارتكابی به جای صدور حکم به مجازات نگهداری یا جزای نقدی موضوع بندهای (الف) تا (پ) این ماده، به اقامت در منزل در ساعاتی که دادگاه معین می‌کند، حکم دهد که از

۱. برای اطلاعات بیشتر نک: فروغی، فضل‌الله، امیر ایرانی، مطالعه تطبیقی شناسایی و اجرای نظارت الکترونیکی در حقوق کیفری ایران و آمریکا، نشریه مطالعات حقوق تطبیقی، شماره ۲، ۱۳۹۵.

نظر نگارنده، در این رابطه، برای ردیابی فرد تحت نظر در ساعات معین‌شده، از نظارت الکترونیکی استفاده می‌شود. علاوه بر ماده ۶۲، طبق (فروغی و ایرانی، ۱۳۹۵: ۶۰۲) بند «و» تبصره ۱۷ قانون بودجه‌ی ۱۳۹۳ کل کشور مصوب ۶ اسفند ۱۳۹۲، به سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور اجازه داده می‌شود زندانیانی که به مرخصی اعزام می‌شوند یا در زندان‌های باز، شاغل در موسسه‌های صنعتی، کشاورزی و خدماتی اشتغال دارند و همچنین، محکومان واجد شرایط را تحت نظارت الکترونیکی قرار دهد. علاوه بر موارد مذکور، طبق ماده ۲ آیین‌نامه، در مورد محکومانی که آزادی مشروط، نظام نیمه‌آزادی، برای آنها صادر شده است نیز می‌توان برای آنها نظارت الکترونیکی صادر کرد. در نتیجه، برای جرائم خشن، حتی اگر مشمول درجات تعزیری ماده ۶۲ ق.م.ا. باشند، نظارت الکترونیکی صادر نمی‌شود.^۱ همچنین، ماده ۲ آیین‌نامه در مورد دامنه شمول نظارت الکترونیکی بیان می‌دارد: افرادی که ممکن است حسب مرجع ذی‌صلاح تحت مراقبت الکترونیکی قرار گیرند، شامل مواردی از قبیل متهمان مشمول بند «چ» ماده ۲۱۷ ق.آ.د.ک.^۲، محکومان مشمول ماده ۶۲ ق.م.ا، زندانیان تحت نظام نیمه‌آزادی و شاغل در مراکز حرفه‌آموزی، افرادی که به موجب قانون یا تصمیم مرجع قضایی تحت مراقبت بوده یا از ورود و خروج از محدوده معینی منع شدند، از قبیل مراقبت‌های مذکور در مواد ۴۲ و ۴۳ ق.م.ا. و سایر موارد پیش‌بینی‌شده در قوانین مقررات می‌باشند. به نظر می‌رسد در مورد قرار تعلیق اجرای مجازات، تعویق صدور حکم و حکم آزادی مشروط، فقط دستور قاضی نسبت به اجبار به اقامت در محل معین یا عدم اقامت در مکان معین می‌تواند تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی قرار گیرد. به عبارت دیگر، استفاده از سامانه‌های الکترونیکی تنها در مواردی مطرح می‌شود که به حکم قاضی مقرر است محکوم در محل معینی غیر از زندان استقرار داشته و تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی، از آن محل خارج نشود. این موضوع در بند ۴ ماده ۲ آیین‌نامه مراقبت‌های الکترونیکی مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۱۱ تصریح شده است. به موجب صراحت بند ۴، افرادی که ممکن است حسب تصمیم مرجع ذی‌صلاح تحت مراقبت الکترونیکی قرار گیرند، افرادی هستند که به موجب قانون یا تصمیم قاضی، تحت مراقبت بوده یا از ورود یا خروج از محدوده معینی منع شده

۱. اطلاعات بدست‌آمده از طریق مصاحبه با قضات اجرای احکام که اظهار داشتند برای جرائم اعم از سرقت مسلحانه، جرائم امنیتی و برهم‌زننده نظم و آرامش و دیگر موارد مشابه حتی اگر مشمول ماده ۶۲ ق.م.ا. شود، برای آن مجرمین یا نظارت الکترونیکی صادر نمی‌شود.

۲. با توجه به نظریه مشورتی شماره ۷/۱۴۰۰/۰۹، شرط بهره‌مندی از نظارت الکترونیکی، اجرای مجازات حبس است. بنابراین، در مورد بند «چ» ماده ۲۱۷ ق.آ.د.ک، نظارت الکترونیکی به عنوان قرار تأمین کیفری در رویه قضایی اجرا نمی‌شود و این نظارت مختص محکومان است، نه متهمان.

باشند. بدین ترتیب، هرگاه قاضی در دوره تعلیق اجرای مجازات یا تعویق صدور حکم و یا حکم به آزادی مشروط مقرر کند که محکوم باید از اقامت در محل معین منع و یا اجبار به اقامت در محل معین داشته باشد، از سامانه‌های الکترونیکی برای نظارت بر وضعیت او استفاده می‌شود (مؤذن زادگان، ۱۴۰۱: ۱۹۳).

در ادامه مطالب، به توضیح کامل‌تر دامنه شمول این نهاد ارفاقی پرداخته می‌شود.

۱-۱. نظارت الکترونیکی متهمین

مراقبت الکترونیکی می‌تواند نوعی مجازات تلقی شود و همچنین، به عنوان شیوه‌ای برای اجرای مجازات حبس معرفی گردد. با این حال، در مواردی که این نهاد به عنوان قرار تأمین کیفری استفاده می‌شود، هیچ‌یک از تعابیر فوق نمی‌تواند تعریف کاملی از مراقبت الکترونیکی ارائه دهد^۱. نظارت به عنوان قرار تأمین یکی از ابزارهایی است که می‌توان برای متهمان در مرحله تحقیقات مقدماتی صادر کرد و تا زمان اجرای حکم یا مختومه‌شدن پرونده، به قوت خود باقی می‌ماند. علاوه بر آن، در صورت صدور تعلیق تعقیب همراه با مراقبت الکترونیکی، می‌توان متهم را از این طریق تحت کنترل قرار داد. استفاده از این نهاد جدید در مرحله تحقیقات مقدماتی و به عنوان قرار تأمین در کشور ما با استقبال مواجه نشده و تاکنون این نوع قرار تأمین یا صادر نشده یا صدور آن بسیار محدود بوده است^۲. ششمین کنگره سازمان ملل متحد، در زمینه پیشگیری از جرم و اصلاح بزهکاران در قطعنامه شماره چهار خود راجع به معیارهای دادرسی نوجوانان تصریح کرده است: بازداشت پیش از محاکمه باید فقط به عنوان آخرین چاره به کار برده شود و هیچ طفلی نباید در بازداشتگاه‌هایی نگهداری شود که در معرض تأثیرات منفی بزرگسالان بازداشت‌شده قرار گیرد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۵: ۲۰).

همچنین، راهبرد سیاست جنایی ترکیبی منجر به توجیه حداکثری جهت دست‌یازیدن به مداخله کیفری به عنوان آخرین راهکار مطمح نظر است و توسط به سایر پاسخ‌ها در مدل مردم‌سالار سیاست جنایی با تأثیرپذیری از راهبرد ترکیبی مرجح است؛ مثل، اعمال نظارت سامانه‌های الکترونیکی، نظام نیمه‌آزادی و آزادی مشروط و مجازات‌های جایگزین حبس (دارابی، ۱۴۰۱ ب: ۶۵). اسناد بین‌المللی در موارد متعددی به استفاده از بازداشت به عنوان آخرین حربه تأکید نموده‌اند. احتراز از بازداشت‌گرایی در مرحله تحقیقات مقدماتی با الهام از

۱. سایت مرکز آمار و انفورماتیک اطلاعات قوه قضاییه

www.eadl.ir/Default.aspx?tabid=363&articleType=ArticleView&articleId=116585

۲. اطلاعات بدست‌آمده از طریق مصاحبات میدانی با قضات و بررسی رویه‌های قضایی.

آموزه‌های جایگزین‌های حبس و با توجه به مبانی اسناد بین‌المللی که بر لزوم توسل به تدابیر غیربازداشتی تأکید دارند، باعث شده است تا برای تقویت جایگاه حقوق بشر متهمان، قرارهای جدید و نوینی شناخته شده و در قوانین پیش‌بینی شوند. برنامه پیشگیری از جرائم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد در خصوص رفتار با افراد تحت بازداشت و به طور کلی، زندانیان، بر مسئله بازداشت پیش از محاکمه متمرکز است. مقررات مربوط به نحوه رفتار با زندانیان پیش از محاکمه در بسیاری از اسناد بین‌المللی آمده است.

۲-۱. نظارت الکترونیکی محکومان

در صورتی که جرم ارتكابی توسط متهم به جرائم تعزیری با مجازات حبس در درجات ۵ تا ۸ (حبس از پنج سال تا سه ماه) مربوط شود و در شرایطی که جهات تخفیف وجود داشته باشد، به اصلاح مرتکب توجه شود یا جبران ضرر و زیان مدعی خصوصی صورت گیرد و یا ترتیبات جبران آن برقرار شود و همچنین، اگر متهم فاقد سابقه محکومیت کیفری مؤثر بر اساس ماده ۲۵ قانون مجازات اسلامی باشد یا محکومیت وی در صورت وجود سابقه، مشمول اعاده حیثیت گردد، دادگاه می‌تواند با رضایت متهم، به جای مجازات حبس، او را تحت مراقبت سامانه‌های الکترونیکی قرار دهد. بر اساس تبصره ۲ الحاقی به ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و ماده ۹ قانون کاهش مجازات حبس‌های تعزیری مصوب ۱۳۹۹، مقررات این ماده همچنین برای حبس‌های تعزیری در درجات ۲، ۳ و ۴ پس از گذراندن یک‌چهارم مدت مجازات حبس قابل اجراست. با توجه به اصلاحات قانونی، مدت زمان حبس‌هایی که می‌توان تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی قرار داد، تا ۲۵ سال، مشروط بر تحمل یک‌چهارم آن در زندان، قابل اعمال است. نظارت الکترونیکی به عنوان یک جایگزین مناسب برای محکومانی که به دلیل وضعیت خاص جسمی یا روحی و روانی، قادر به تحمل حبس در زندان نیستند، در نظر گرفته می‌شود.

۱. خلاصه‌ای از متن دادنامه صادره از دادگاه کیفری استان گیلان در مورد اتهام نگهداری ۶ گرم هروئین، نگهداری ۷ گرم شیشه، نگهداری ۵ جام پاپی به شرح زیر است:
متهم به دلیل جرائم ارتكابی به حبس و شلاق تعزیری و جریمه نقدی و ابطال گذرنامه و ممنوع‌الخروجی از خاک جمهوری اسلامی ایران محکوم شده است. دادگاه با بررسی پرونده و احراز وجود ارکان اعمال ماده ۶۲، باقیمانده حبس وی را به مراقبت الکترونیکی به وسیله پابند الکترونیکی تحت نظارت نظارت ۲۴ ساعته سامانه الکترونیکی قوه قضاییه در محدوده شهرستان ۱۰۰۰ متر در محدوده سکونت وی به استناد ماده ۶۲ تبدیل می‌نماید. در صورت عدم امکان مراقبت الکترونیکی یا عدم همکاری محکوم مانند عدم تودیع تأمین، مجازات حبس اجرا خواهد شد.

بجز تحمل محکومیت حبس در خارج از زندان تحت نظارت الکترونیکی، این امکان وجود دارد که در مواردی نظیر آزادی مشروط، تعلیق مراقبتی اجرای مجازات، مجازات‌های تکمیلی و نظام نیمه‌آزادی، محکوم‌علیه از طریق این سیستم تحت کنترل الکترونیکی قرار گیرد.

۳-۱. نظارت الکترونیکی در موارد خاص

استفاده از دستگاه‌های نظارت سامانه‌های الکترونیکی می‌تواند به عنوان یک کیفر مستقل یا به عنوان ابزاری برای کنترل در دوره تعلیق مراقبتی به کار گرفته شود. در صورتی که نصب تجهیزات مراقبت الکترونیکی به منظور نظارت بر محکومین شاغل در مراکز حرفه‌آموزی باشد و همچنین، استفاده از نظارت الکترونیکی برای کنترل محکومینی که از مرخصی استفاده می‌کنند، این دیدگاه وسیع‌تری نسبت به این نهاد کیفری ایجاد می‌کند. بنابراین، مفهوم دقیق آن به تحت مراقبت الکترونیکی قراردادن فردی در محدوده‌ای مشخص اشاره دارد؛ اگرچه ممکن است به‌کاربردن عبارات «محکوم‌علیه» یا «متهم» به جای «کسی»، تعریفی جامع به نظر برسد، اما برخی از مراقبت‌ها مربوط به محکوم یا متهم نیست و برای افرادی که این وصف را ندارند نیز اجرا می‌شود؛ به‌عنوان مثال، مراقبت پس از خروج برای معتادان که به موجب آیین‌نامه مراقبت بعد از خروج معتادان مصوب سال ۱۳۹۲ پیش‌بینی شده است، در زمره عناوین «محکوم» یا «متهم» قرار نمی‌گیرد.

بنابراین، ماهیت حقوقی مراقبت الکترونیکی را نمی‌توان صرفاً به عنوان مجازات یا شیوه‌ای از اجرای مجازات شناسایی کرد؛ هرچند ممکن است این دو مفهوم در آن لحاظ شود، اما این نهاد در واقع برای نظارت و کنترل افراد خاصی است که بر اساس تشخیص مقام قضائی باید در محدوده یا شرایط معینی قرار گیرند. زندانیانی که به مرخصی یا مراکز اشتغال و فنی حرفه‌ای می‌روند و همچنین، متهمینی که در مورد آن‌ها قرار تعویق صدور حکم صادر شده است، احتمال دارد با توجه به نظر مقام قاضی، از طریق نظارت الکترونیکی تحت کنترل قرار گیرند. بند «ر» ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی^۱ مربوطه بیان می‌دارد دوره زمانی خروج یا همان مرخصی، مدتی است که جهت خروج فرد تحت نظارت از محدوده مراقبت به صورت دوره‌های ساعتی، روزانه، هفتگی، ماهیانه یا سالانه تعیین می‌شود. همچنین، ماده ۲۱ آیین‌نامه مربوطه در مورد بهره‌مندی بهره‌وران از نهادهای حقوقی اعم از مرخصی و عفو و آزادی

۱. آیین‌نامه اجرایی مراقبت‌های الکترونیکی مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۱۱.

مشروط بیان می‌دارد که فرد تحت مراقبت الکترونیکی، مطابق مقررات، از حقوقی مانند عفو، آزادی مشروط و مرخصی برخوردار است.

مطابق ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی در جرائم تعزیری از درجه پنج تا درجه هشت، دادگاه می‌تواند در صورت وجود شرایط مقرر در تعویق مراقبتی، محکوم به حبس را با رضایت وی در محدوده مکانی مشخص تحت نظارت سامانه سیستم‌های الکترونیکی قرار دهد. چنانچه فردی مطابق ماده مرقوم از امتیاز پابند الکترونیکی استفاده می‌کند، آیا می‌تواند در حین اجرای آن، از امتیازات دیگر مثل آزادی مشروط موضوع ماده ۵۸ قانون مجازات اسلامی یا تعلیق اجرای مجازات موضوع ماده ۴۶ قانون مجازات اسلامی استفاده کند؟ که در این راستا، اداره حقوقی قوه قضاییه مطابق یک نظریه مشورتی^۱ صادره بیان می‌دارد مطابق ماده ۲۱ آیین‌نامه اجرایی مراقبت‌های الکترونیکی مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۱۰، فرد تحت مراقبت الکترونیکی مطابق مقررات از حقوقی مانند عفو، آزادی مشروط و مرخصی برخوردار می‌باشد.

«هر کدام از بهره‌وران سه روز در ماه می‌توانند از مرخصی استفاده کنند و در این مدت ردیابی نخواهند شد، اما آن‌ها می‌توانند به مرکز مراقبت مراجعه کرده و با پرداخت مبلغ ۱۰۰ هزار تومان، پابند الکترونیکی خود را فک پلمپ کنند و قبل از اتمام روز سوم به مرکز مراقبت^۲ مراجعه کرده و با پرداخت مبلغی جهت نصب پابند الکترونیکی مجدداً تحت نظارت الکترونیکی و ردیابی قرار بگیرند؛ اما معمولاً، به دلیل هزینه فک و نصب پابند الکترونیکی و اتلاف وقت، بهره‌وران، پابند الکترونیکی را در ایام مرخصی فک پلمپ نمی‌کنند؛ زیرا در ایام مرخصی، آنان ردیابی نخواهند شد و تحت محدوده مشخصی نخواهند بود و می‌توانند بدون محدودیت تردد نمایند»^۳.

۱. شماره نظریه: ۷/۱۴۰۰/۶۶۷.

۲. مرکز مراقبت الکترونیکی مطابق بند «پ» آیین‌نامه اجرایی مراقبت‌های الکترونیکی مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۱۱، بخشی از سازمان است که وظایف مربوط به نظارت الکترونیکی بر افراد تحت مراقبت را برعهده داشته و دارای واحدهایی از قبیل پذیرش، فنی، مالی و پایش است و اختصاراً «مرکز» نامیده می‌شود.

۳. اطلاعات بدست‌آمده از طریق مصاحبه با بهره‌وران نظارت الکترونیکی.

۴-۱. شرایط صدور نظارت الکترونیکی

دادگاه صادرکننده حکم قطعی زمانی می‌تواند نظارت الکترونیکی را صادر کند^۱ که ضوابط و معیارهایی را در رابطه با درجه و شدت جرم و همچنین، شخصیت مجرم محرز کند. در این رابطه، ماده ۶۲ ق.م.ا. مصوب ۱۳۹۲ بیان می‌دارد:

در جرائم تعزیری از درجه پنج تا درجه هشت، دادگاه می‌تواند در صورت وجود شرایط مقرر در تعویق مراقبتی، محکوم به حبس را با رضایت وی در محدوده مکانی مشخص تحت نظارت سامانه (سیستم) های الکترونیکی قرار دهد^۲.

طبق نص ماده مذکور، علاوه بر دامنه شمول که برای جرائم تعزیری مشخص شده است، دادگاه موظف است در صورت وجود شرایط مقرر در تعویق مراقبتی، محکوم به حبس را با رضایت و درخواست وی در محدوده مکانی مشخصی تحت نظارت سامانه (سیستم) های الکترونیکی قرار دهد. شرایط مقرر در تعویق مراقبتی در ماده ۴۰ ق.م.ا. ذکر شده است که در این رابطه بیان می‌دارد:

در جرائم موجب تعزیر درجه شش تا هشت، دادگاه می‌تواند پس از احراز مجرمیت متهم با ملاحظه وضعیت فردی، خانوادگی و اجتماعی و سوابق و اوضاع و احوالی که موجب ارتکاب جرم گردیده است، در صورت وجود شرایط زیر، صدور حکم را به مدت شش ماه تا دو سال به تعویق اندازد:

الف- وجود جهات تخفیف؛

ب- پیش‌بینی اصلاح مرتکب؛

پ- جبران ضرر و زیان یا برقراری ترتیبات جبران؛

ت- فقدان سابقه کیفری موثر؛

تبصره- محکومیت مؤثر، محکومیتی است که محکوم را به تبع اجرای حکم، براساس ماده (۲۵) این قانون از حقوق اجتماعی محروم می‌کند.

۱. برای اطلاعات بیشتر نک: پوستچی، امیر، رویکرد حقوقی کیفرشناختی به اجرای مجازات حبس از طریق نظارت سامانه‌های الکترونیکی با تاکید بر رویه قضایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۴۰۳.

۲. تبصره ۲) مقررات این ماده در مورد حبس‌های تعزیری درجه دو، درجه سه و درجه چهار نیز پس از گذراندن یک چهارم مجازات‌های حبس، قابل‌اعمال است.

تبصره ۳) قوه قضائیه می‌تواند برای اجرای تدابیر نظارتی موضوع این ماده یا سایر مقرراتی که به موجب آن، متهم یا محکوم تحت نظارت الکترونیکی قرار می‌گیرد، با نظارت سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، از ظرفیت بخش خصوصی استفاده کند. آیین‌نامه اجرائی این تبصره توسط معاونت حقوقی قوه قضائیه با همکاری مرکز آمار و فناوری و سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور تهیه می‌شود و به تصویب رئیس قوه قضائیه می‌رسد.

در خصوص اینکه آیا قاضی اجرای احکام یا دادستان باید این شرایط مندرج در ماده ۴۰ ق.م.ا را بررسی کنند و درخواست محکوم‌علیه را برای دادگاه بفرستند یا صرف درخواست محکوم‌علیه، دادستان یا قاضی اجرای احکام موظف به ارسال درخواست به دادگاه است، اداره حقوقی قوه قضاییه در این راستا مطابق با نظریه مشورتی^۱ صادره اظهار می‌دارد:

مطابق ماده ۶۲ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲، شرایط مقرر برای برخورداری محکوم به حبس از نظارت الکترونیکی همان شرایط مقرر در ماده ۴۰ و بند «ب» ماده ۴۱ این قانون است و موافقت دادستان یا قاضی اجرای احکام کیفری جزء آن شرایط نیست و ماده ۵۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ نیز بر لزوم موافقت دادستان یا قاضی اجرای احکام کیفری جهت اعمال نظارت الکترونیکی دلالت ندارد. ضمناً، تشخیص وجود و تحقق یا عدم تحقق شرایط مقرر برای برخورداری محکوم به حبس از نظارت الکترونیکی با دادگاه است.

ضمناً، در مورد شرایط و ضوابط صدور نظارت الکترونیکی که مرتبط به ماده ۴۰ ق.م.ا است، اداره حقوقی قوه قضاییه نظریه مشورتی دیگری را در این رابطه صادر کرده است. مطابق این نظریه مشورتی^۲ که بیان می‌دارد:

همان طور که سابقاً بیان شد، برای اعمال ماده ۶۲ ق.م.ا باید شرایط مقرر در تعویق مراقبتی در ماده ۴۰ ق.م.ا احراز شود. حال، سؤال اینجاست که جهت صدور حکم به تعویق مجازات و نیز تعلیق مجازات مذکور در ماده ۴۶ ق.م.ا و استفاده از مزایای آزادی تحت نظارت الکترونیکی موضوع ماده ۶۲ ق.م.ا، وجود تمامی شرایط مورد اشاره در ماده ۴۰ لازم است و یا به صرف وجود هر کدام از بندهای فوق، امکان استفاده از مزایای مذکور وجود دارد؟

در این راستا، این اداره اظهار داشت که برای صدور قرار تعویق صدور حکم، قرار تعلیق اجرای مجازات و نظارت الکترونیکی، احراز تمام شرایط مقرر در ماده ۴۰ ق.م.ا ضروری است. همچنین، طبق تبصره اول ماده ۶۲ ق.م.ا که بیان می‌دارد دادگاه در صورت لزوم می‌تواند محکوم را تابع تدابیر نظارتی یا دستورهای ذکر شده در تعویق مراقبتی قرار دهد، تدابیر تعویق مراقبتی در ماده ۴۲ ق.م.ا ذکر شده است که این ماده در خصوص این تدابیر بیان می‌دارد:

تعویق مراقبتی همراه با تدابیر زیر است:

الف- حضور به موقع در زمان و مکان تعیین شده توسط مقام قضائی یا مددکار اجتماعی ناظر؛

۱ شماره نظریه: ۷/۱۴۰۱/۱۱۰۴

۲ شماره نظریه: ۷/۱۴۱۰۲/۴۸۱

ب- ارائه اطلاعات و اسناد و مدارک تسهیل کننده نظارت بر اجرای تعهدات محکوم برای مددکار اجتماعی؛

پ- اعلام هرگونه تغییر شغل، اقامتگاه یا جابه‌جایی در مدت کمتر از پانزده روز و ارائه گزارشی از آن به مددکار اجتماعی؛

ت- کسب اجازه از مقام قضائی به منظور مسافرت به خارج از کشور؛
تبصره- تدابیر یادشده می‌تواند از سوی دادگاه همراه با برخی تدابیر معاضدتی از قبیل معرفی مرتکب به نهادهای حمایتی باشد.

بنابراین، دادگاه صادرکننده حکم قطعی که تصمیم گرفته است فرد محکوم‌علیه را تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی قرار دهد، باید در صورت وجود شرایط مندرج در ماده ۴۰ ق.م.ا، اقدام به صدور چنین رای بنماید؛ همچنین، می‌تواند محکوم‌علیه را در اجرای نظارت سامانه‌های الکترونیکی، ملزم به رعایت تدابیر نظارتی یا دستورهای ذکرشده در تعویق مراقبتی (ماده ۴۲ ق.م.ا) قرار دهد. در این راستا، می‌توان به آرای قضایی زیر اشاره کرد:

۱. خلاصه‌ای از متن دادنامه صادره از دادگاه تجدیدنظر استان قم در مورد اتهام تحصیل مال مسروقه، دخل و تصرف در اموال توقیف‌شده، تغییر در ارقام و مشخصات شماره پلاک موتور به شرح زیر است:

متهم به تحمل سه سال حبس و ۷۴ ضربه شلاق محکوم شده و رأی در این دادگاه قطعی شده است و دادیار اجرای احکام در راستای اجرای ماده ۶۲ ق.م.ا ناظر به مواد ۴۰ و ۴۱ قانون مرقوم برای مشارالیه تقاضای استفاده از نظارت الکترونیکی کرده است که با تقاضای مزبور در محدوده هزارمتری از محل سکونت موافقت شده است.

۲. خلاصه‌ای از متن دادنامه صادره از دادگاه تجدیدنظر استان قم در مورد اتهام تحصیل مال مسروقه، استفاده از وسیله نقلیه با پلاک تقلبی دارای تغییر در ارقام و مشخصات به شرح زیر است:

متهم به تحمل حبس و شلاق محکوم گردیده است و دادیار اجرای احکام در راستای اجرای ماده ۶۲ ق.م.ا ناظر به مواد ۴۰ و ۴۱ قانون مرقوم برای مشارالیه، تقاضای استفاده از نظارت الکترونیکی کرده است؛ علیهذا، با توجه به نوع بزه و عدم پیش‌بینی اصلاح مرتکب و ترک بزه از سوی ایشان، لذا با درخواست وی فعلاً حسب بند ب ماده ۴۰ ق.م.ا مخالفت می‌گردد.

۲. فناوری و نحوه عملکرد تجهیزات نظارت سامانه های الکترونیکی

در این قسمت از پژوهش، سعی بر آن است تا ضمن تبیین فناوری های به کاررفته در تجهیزات نظارت سامانه های الکترونیکی، به توضیح نحوه عملکرد این تجهیزات از جمله پابندهای الکترونیکی و ویژگی های ساختاری و ظاهری آن نیز پرداخته شود.

۲-۱. نحوه عملکرد تجهیزات نظارت سامانه های الکترونیکی

در این بخش، سعی بر آن است که به بررسی نحوه عملکرد تجهیزات الکترونیکی اعم از پابند الکترونیکی به عنوان یکی از اصلی ترین تجهیزات نظارت الکترونیکی بپردازیم. پابند الکترونیکی یکی از کاربردی ترین ابزار است که برای نظارت الکترونیکی ساخته شده و استفاده می شود.

برای اینکه بتوانیم نحوه عملکرد این ابزار و تجهیزات را بررسی کنیم، ابتدا باید به بررسی ویژگی های ساختاری و ظاهری آن بپردازیم که در این راستا، طی مصاحبات انجام شده با بهره وران نظارت الکترونیکی، اطلاعاتی مبنی بر نحوه عملکرد و شکل ساختاری این تجهیزات و خصوصیات ویژه آن ها بدست آمده است که در ادامه مباحث، به بررسی آنها خواهیم پرداخت (کوشکی و پوستچی، ۱۴۰۳: ۱۱۰).

بند «ث» ماده ۱ آیین نامه اجرایی مراقبت های الکترونیکی در مورد تجهیزات و ابزارهای الکترونیکی بیان می دارد: تجهیزات مراقبت الکترونیکی به کلیه وسایل و لوازمی اطلاق می گردد که به منظور نظارت تحت سامانه های الکترونیکی به فرد تحت مراقبت یا در محدوده مراقبت نصب می شود و ردیابی و نصب تجهیزات و... در مرکز مراقبت انجام می شود.

تجهیزات الکترونیکی اعم از پابند الکترونیکی مانند ردیاب در هر لحظه از صاحبان خود نگهداری می کند و در صورتی که متوجه کوچکترین دستکاری و تغییرات در آن شود، هشدار می دهد به سازمان مربوطه^۱ ارسال می کند.

از آنجایی که پابند الکترونیکی دستگاه بسیار حساسی است، بنابراین اگر بهره ور قصد فرار از محدوده تعیین شده یا باز کردن پابند را داشته باشد، فوراً هشدار می دهد توسط دستگاه برای مأمورین ناظر ارسال می شود^۲. پابند الکترونیکی در حد معمول ضدآب است (فروغی و ایرانی،

۱. منظور از سازمان، سازمان و مرکز مراقبت های الکترونیکی است (بند الف ماده ۱ آیین نامه اجرایی مراقبت های الکترونیکی).

۲. اطلاعات بدست آمده از طریق مصاحبه با بهره وران نظارت الکترونیکی.

۱۳۹۵: ۶۰۹)، اما بهتر است برای حمام کردن یا موارد مشابه (استخر و...) عایق‌بندی شود.^۱ پابند الکترونیکی امکان شنود صدا ندارد و زمان نیاز برای شارژ شدن آن با شارژر ۲ میلی آمپر، ۲ الی ۳ ساعت و مدت زمان نگه‌داشتن شارژ این تجهیزات، ۱۲ الی ۲۴ ساعت است.^۲ موقع اتمام شارژ، پابند الکترونیکی و بیره می‌زند و چراغ قرمز روشن می‌شود و زمانی که پابند الکترونیکی فعال باشد، چراغ آبی روشن می‌شود و زمانی که به شارژ وصل است، چراغ سبزرنگی روشن خواهد شد.^۳

پابند الکترونیکی پلمپ و جنس آن سیلیکون و پلاستیک فشرده شده و ساخت کشورهای آمریکا، چین و ایران است که مدل‌های ایرانی از لحاظ اندازه، بزرگتر و سنگین‌تر می‌باشد.^۴ شکل ظاهری آن، دایره‌ای و مستطیلی شکل با قطر ۵ سانتی‌متر است و اکثراً وارداتی بوده و توسط شرکت‌های خصوصی وارد می‌شوند و مجهز به دو عدد سیم‌کارت و جی‌پی‌اس می‌باشند که برای اپراتور سیگنال می‌فرستند و توسط مخابرات و دکل اپراتور، فرد کنترل می‌شود.^۵

پابند الکترونیکی نوعی ردیاب است و در استان‌هایی که قابلیت اجرای نظارت الکترونیکی را داشته باشند، نظارت الکترونیکی اجرایی می‌شود.^۶ پابند الکترونیکی به فرد متصل می‌شود و دارای جی‌پی‌اس بوده و این تکنولوژی توانسته است امکان تعیین دقیق موقعیت بهره‌ور را به صورت لحظه‌ای فراهم کند و با ارسال سیگنال‌هایی به گیرنده، مختصات جغرافیایی را به دقت محاسبه کند؛^۷ سپس، اطلاعات را برای مانیتور زندان یا مانیتور موجود در مرکز مراقبت‌های الکترونیکی توسط فرکانس‌های رادیویی ارسال می‌کند. بدین ترتیب، ماموران امنیتی و ماموران

۱. عده‌ای از بهره‌وران اظهار داشتند که با پلاستیک آن را عایق‌بندی می‌کنند و عده‌ای نیز با پارچه و مواردی از این قبیل آن را عایق‌بندی می‌کنند.
۲. به گفته بهره‌وران، مدت ساعت شارژ شدن و مدت ساعت شارژ نگه‌داشتن پابند الکترونیکی به دلیل کیفیت و برند تجهیزات الکترونیکی متفاوت می‌باشد.
۳. اطلاعات بدست‌آمده از طریق مصاحبه با بهره‌وران نظارت الکترونیکی.
۴. بهره‌ورانی که از پابند الکترونیکی ساخت ایران استفاده می‌نمایند، اعلام ناراضی به دلیل بزرگ‌بودن شکل ظاهری و سنگین بودن آن کرده‌اند.
۵. اطلاعات بدست‌آمده از طریق مصاحبه با بهره‌وران نظارت الکترونیکی.
۶. مطابق با ماده ۸ دستورالعمل واگذاری بخش فنی مراقبت الکترونیکی زندانیان: واحد مراقبت مرکزی تحت نظارت سازمان و با مساعدت مرکز تأسیس می‌شود. در هر یک از استان‌ها که سازمان در آن استان اعلام آمادگی کند، پس از تأمین فضای مناسب از طرف سازمان، مرکز موظف است نسبت به فراهم‌آوری امکانات و مقدمات لازم جهت راه‌اندازی شبکه واحد مراقبت و تحویل آن به اداره کل مربوطه اقدام نماید.
۷. برای اطلاعات بیشتر نک: فروغی، فضل‌الله، امیر ایرانی، مطالعه تطبیقی شناسایی و اجرای نظارت الکترونیکی در حقوق کیفری ایران و آمریکا، نشریه مطالعات حقوق تطبیقی، شماره ۲، ۱۳۹۵.

ناظر از محدوده تردد فرد مطلع بوده و در صورت خروج فرد از آن، پیام هشداردهنده‌ای دریافت می‌کند.

پابند الکترونیکی به دور مچ پا بسته می‌شود و با یک گیرنده در مرکز کنترل مراقبت‌های الکترونیکی هماهنگ می‌شود و می‌تواند با کمک جی‌پی‌اس، پیام‌هایی به گیرنده ارسال کند. سیستم جی‌پی‌اس و ردیابی مجرمین طبق محدوده‌ای که برای آن مشخص شده است، عمل می‌کند و اگر فرد از محدوده تعیین شده خارج شود، زنگ خطر گیرنده فعال می‌شود^۱ و مأمورین نظارتی از طریق دریافت فرکانس و هشدار مربوطه، از تخلفات فرد مطلع می‌شوند و فوراً اقدامات لازم را انجام می‌دهند.

دستگاه فرستنده‌ای که فرد به همراه دارد، به طور مداوم سیگنال‌هایی را به واحد گیرنده سیگنال که در ایستگاه نظارت در سازمان زندان‌ها و مرکز نظارت و مراقبت وجود دارد، ارسال می‌کند. این واحد نیز وقفه در سیگنال‌ها، اختلال در برنامه‌های تعیین شده و حتی دستکاری در پابند الکترونیکی را به مقامات و مأمورین هشدار می‌دهد. این تدابیر نه تنها بر حضور داشتن یا نداشتن یک شخص در مکان معین نظارت دارد، بلکه موقعیت و وضعیت فرد را در مکانی خاص به ثبت می‌رساند. دستگاه‌های جی‌پی‌اس^۲ در نظارت الکترونیکی داده‌ها و اطلاعات مرتبط با موقعیت و جابجایی فرد را به صورت لحظه‌ای دریافت می‌کنند؛ بنابراین، نظارت بر ساعات رفت و آمد، عدم حضور در مکان‌های ممنوع شده و نداشتن تماس با اشخاص ممنوع شده^۳ و... از طریق ارسال فرکانس‌های رادیویی به گیرنده صورت می‌پذیرد.

نحوه ردیابی با جی‌پی‌اس و ماهواره و یا با سامانه بازشناسی^۴ و دو عدد سیم‌کارت که با دکل مخابراتی و اپراتور کار می‌کند، است.^۵

ردیابی با نوع اول یا جی‌پی‌اس و ماهواره سرعت پایینی دارد، اما در ردیابی با نوع دوم یا همان سامانه بازشناسی و سیم‌کارت سرعت بالاتری وجود دارد. فرد به صورت شبانه‌روزی تحت نظارت مستمر قرار می‌گیرد و اگر فرد تحت نظر از محدوده معین شده خارج شود، مأمورین نظارتی با فرد تماس می‌گیرند و به او تذکر می‌دهند که هر چه زودتر به محدوده

۱. اطلاعات بدست‌آمده از طریق مصاحبه با بهره‌وران نظارت الکترونیکی.

۲. برای اطلاعات بیشتر نک: طهماسبی، جواد، آیین دادرسی کیفری اجرای احکام، انتشارات میزان، ۱۴۰۰.

۳. طبق مصاحبه انجام شده با قضات و بهره‌وران، قضات می‌توانند هنگام صدور نظارت الکترونیکی، محدودیت‌های مراقبتی مثل تعلیق مراقبتی برای بهره‌وران قائل شوند؛ البته، قضات مکلف به اعمال این محدودیت نیستند و اختیاری است و می‌تواند صرفاً به اعمال محدودیت تردد در محدوده تعیین شده رأی دهد و مکان‌های خاصی را برای وی ممنوع ننماید.

۴. منظور از سامانه بازشناسی همان RFID است که معادل کلمه Radio frequency identification است.

۵. اطلاعات بدست‌آمده از طریق مصاحبه با بهره‌وران نظارت الکترونیکی.

تعیین شده بازگردد و فرد تعهد بر عدم تکرار تخلف از تعهدات را می‌دهد و در صورت تکرار یا ارتکاب جرم جدید و یا تخلفی دیگر از تعهدات، به مرکز اعلام می‌شود و قاضی اجرای احکام و مرجع قضایی دستور به احضار و جلب فرد را می‌دهند. فرد ۲۴ ساعت مهلت دارد خود را معرفی کند؛ اگر نه، جلب و بازداشت می‌شود و وثیقه او نیز ضبط خواهد شد.^۱ زمانی که فرد از محدوده خارج می‌شود، پابند الکترونیکی به صدا درآمده و چراغ و ویبره می‌زند تا فرد متوجه شود که از محدوده خارج شده است.^۲

پابندها مجهز به دو عدد سیم‌کارت می‌باشند که برای اپراتور سیگنال می‌فرستند و توسط مخابرات و دکل اپراتور فرد کنترل می‌شود. سامانه بازشناسی^۳ وابسته به دو دستگاه است که با امواج رادیویی با هم در ارتباط هستند. ذخیره شماره سریال به آنتن متصل است که اطلاعات را به مرکز مراقبت الکترونیکی می‌فرستد و امواج رادیویی را به اطلاعات دیجیتال تبدیل می‌کند (حبیب پروین، ۱۴۰۱: ۲۹۱).

وزن پابند الکترونیکی ۷۵ گرم است و امواج را به طور پیوسته ارسال می‌کند. هر دقیقه یک پالس به مرکز ارسال می‌کند و به محض جدا شدن تجهیزات از فرد، زنگ هشدار در مرکز به صدا درمی‌آید (حبیب پروین، ۱۴۰۱: ۲۹۱).

پابند الکترونیکی مجهز به سیستم نوسان‌ساز صوتی بوده و مأمور مراقب به کمک نوین ارسالی، وجود فرد تحت مراقبت در محدوده تعیین شده را ردیابی می‌کند. در خصوص وظایف مأمورین ناظر، بند «ج» و بند «ح» ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی مراقبت‌های الکترونیکی در تعریف مأمور ناظر بیان می‌دارد: مأمور مراقب فرد آموزش‌دیده‌ای است که وظیفه نظارت بر اجرای صحیح تدابیر و دستورات مقام قضایی را برعهده و بر عملکرد و فعالیت متهم یا محکوم از طریق سامانه نظارت داشته و تخلفات احتمالی آنان و سایر موارد مربوط را گزارش می‌دهد. ماده ۱۰ آیین‌نامه نیز در این راستا بیان می‌دارد: در صورتی که نصب تجهیزات در محدوده مراقبتی ضرورت داشته باشد، پس از ابلاغ به شخص تحت مراقبت و کسب اجازه ورود، مأمور مراقب مرکز با مراجعه به محل تعیین شده و رعایت نکات فنی نسبت به نصب تجهیزات، ارائه آموزش‌های لازم و تنظیم صورت مجلس اقدام می‌کند و برای حفظ حریم

۱. اطلاعات بدست‌آمده از طریق مصاحبه با بهره‌وران نظارت الکترونیکی و قضات اجرای احکام کیفری.

۲. اطلاعات بدست‌آمده از طریق مصاحبه با بهره‌وران نظارت الکترونیکی.

۳. برای اطلاعات بیشتر نک: طهماسبی، جواد، آیین دادرسی کیفری اجرای احکام، انتشارات میزان، ۱۴۰۰.

خصوصی ماده ۱۴ آیین‌نامه مذکور اعلام می‌دارد که اعمال نظارت و مراقبت الکترونیکی باید به نحوی باشد که حریم خصوصی اشخاص رعایت شود.^۱

۲-۲. فناوری و تجهیزات نظارت سامانه‌های الکترونیکی

تجهیزات مراقبت الکترونیکی^۲ به کلیه وسایل و لوازمی اطلاق می‌گردد که به منظور نظارت تحت سامانه‌های الکترونیکی به فرد تحت مراقبت یا در محدوده مراقبت نصب می‌شود. استفاده از امکانات فناورانه‌ی اطلاعات در انجام اقدامات مربوط به کشف جرم، تعقیب و تحقیق از متهم، محاکمه او و اجرای مجازات خارج از محیط رسمی زندان مانند استفاده از پابند الکترونیکی برای اجرای نظارت الکترونیکی است تا امکان نظارت افراد را بدون حضور فیزیکی او و از راه دور فراهم کند (رحیمی نژاد، ۱۳۸۷: ۲۲۰).

پابند الکترونیکی، نوعی ردیاب (جی‌پی‌اس) است که برای مراقبت الکترونیکی از محکومان به حبس در خارج از زندان استفاده می‌شود. محکومان واجد شرایط با نصب پابند الکترونیکی، می‌توانند تمام یا بخشی از مدت زمان حبس خود را خارج از زندان سپری کنند. نظارت سامانه‌های الکترونیکی با استفاده از سامانه‌ها و تجهیزات الکترونیکی (مؤذن زادگان، ۱۴۰۱: ۱۴۰) هوشمند انجام می‌شود که این تجهیزات به کلیه وسایل و لوازمی اطلاق می‌گردد که به منظور نظارت الکترونیکی، به فرد تحت مراقبت نصب می‌شود.^۳ یکی از این تجهیزات، پابند الکترونیکی است که می‌تواند با ارسال سیگنال به گیرنده و مانیتور مربوطه در سازمان زندان‌ها و مرکز مراقبت با کمک جی‌پی‌اس، موقعیت و مختصات دقیق فرد را محاسبه کند که از آثار مثبت اجرای نظارت الکترونیکی، می‌توان به کنترل دقیق محکومان و اصلاح و بازپروری اشاره کرد.

فناوری‌های نو به معنای فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات هستند که با استفاده از سیستم‌های رایانه‌ای و اینترنتی کار می‌کنند، همانند تجهیزات الکترونیکی که در اجرای نهاد نظارت سامانه‌های الکترونیکی با استفاده از ردیاب‌های الکترونیکی و اینترنتی از طریق جی‌پی‌اس و سیم‌کارت و مخابرات کار می‌کنند.

۱. برای اطلاعات بیشتر نک: آرامفر، شاهین، قرارهای تأمین کیفری توام با ضرورت اخذ موافقت متهم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۹۸.
۲. بند «ث» ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی مراقبت‌های الکترونیکی مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۱۱.
۳. برای اطلاعات بیشتر نک: طهماسبی، جواد، آیین دادرسی کیفری اجرای احکام، انتشارات میزان، ۱۴۰۰.

۱-۲-۲. جی‌پی‌اس

ماهواره مکان‌یاب جهانی (جی‌پی‌اس) یا سیستم موقعیت‌یاب جهانی^۱ سیستمی است که امکان نظارت ۲۴ ساعته بر افراد را فراهم می‌کند. در صورتی که فردی از رعایت شرایط تعیین‌شده تخلف کند، جی‌پی‌اس می‌تواند موقعیت دقیق او را شناسایی کرده و به این ترتیب، فرد را وادار به دقت بیشتر در اقداماتش کند. این سیستم، یک سامانه راهبردی و مسیریابی ماهواره‌ای است که از شبکه‌ای متشکل از حداقل ۲۴ ماهواره ساخته شده است. این ماهواره‌ها به سفارش وزارت دفاع ایالات متحده آمریکا طراحی و در مدار زمین قرار گرفته‌اند.

در ابتدا، جی‌پی‌اس برای مصارف نظامی ایجاد شد، اما از سال ۱۹۸۰، استفاده عمومی از آن نیز آزاد گردید. این سامانه‌ها در هر شرایط آب‌وهوایی و اقلیمی و موقعیت جغرافیایی می‌تواند خدمات رسانی کند و استفاده از آن بدون پرداخت هزینه‌ای است. در حالی که جی‌پی‌اس در ابتدا تنها کاربرد نظامی داشت (حبیب پروین، ۱۴۰۱: ۲۹۰)، از سال ۱۹۸۰ تصمیم گرفته شد که از آن در فعالیت‌های غیرنظامی نیز بهره‌برداری شود.

سیستم تعیین موقعیت جهانی جی‌پی‌اس شامل ۲۴ ماهواره است که فاصله آنها از زمین، ۲۰۰۰۰ کیلومتر است. این ماهواره‌ها در ۶ مدار مختلف با ۴ ماهواره در هر مدار و با زاویه ۵۵ درجه به دور زمین می‌چرخند (حبیب پروین، ۱۴۰۱: ۲۹۰). هر یک از این ۲۴ ماهواره در مدارهایی به فاصله ۲۴۰۰۰ مایل از سطح دریا در حال گردش هستند و هر کدام طی نیم روز و حدود دوازده ساعت، یک دور کامل به دور زمین می‌گردند. سرعت این ماهواره‌ها به حدود ۷۰۰۰ مایل در ساعت می‌رسد.

نیروی ماهواره‌ها از خورشید تأمین می‌شود و آن‌ها باتری‌هایی برای مواقعی که در سایه زمین یا در زمان خورشید گرفتگی قرار می‌گیرند، به همراه دارند تا با وجود این شرایط نیز بتوانند خدمات رسانی کنند. راکت‌های کوچکی نیز به نگهداری مسیر صحیح این ماهواره‌ها کمک می‌کنند. اولین ماهواره جی‌پی‌اس در سال ۱۹۷۸ به مدار زمین فرستاده شد و این بدان معناست که حدود ۳۵ سال از آغاز کار این سیستم می‌گذرد.

ماهواره‌های جی‌پی‌اس به طور روزانه دو بار به دور زمین می‌چرخند و اطلاعاتی را به زمین ارسال می‌کنند. گیرنده‌های جی‌پی‌اس، این داده‌ها را دریافت کرده و با استفاده از محاسبات هندسی، موقعیت دقیق خود را نسبت به زمین محاسبه می‌کنند. این گیرنده‌ها زمان ارسال سیگنال از ماهواره را با زمان دریافت آن مقایسه می‌کنند و بر اساس اختلاف این دو

زمان، فاصله خود را از ماهواره تعیین می‌نمایند. این فرایند با داده‌های دریافتی از چند ماهواره دیگر تکرار می‌شود و در نتیجه، محل دقیق گیرنده با دقت بسیار بالا مشخص می‌شود.^۱

۲-۲-۲. سامانه بازشناسی^۲

نحوه ردیابی مخابراتی مشابه تکنولوژی سامانه بازشناسی است، اما دامنه و شمول آن بسیار وسیع‌تر می‌باشد. سیستم مخابراتی در ایران از طریق دکل‌های مخابراتی ارتباطات خود را برقرار می‌کند. سرعت ردیابی در مکان‌هایی که از این دکل‌ها استفاده می‌شود، به مراتب بیشتر از ردیابی ماهواره‌ای است؛ زیرا ماهواره‌ها با امواج کار می‌کنند، در حالی که دکل‌های مخابراتی بر اساس فرکانس عمل می‌کنند.

سامانه بازشناسی یا «شناسایی با فرکانس رادیویی» یک فناوری نوین است که به وسیله‌ی ارتباطات ناشی از فرکانس‌های رادیویی، امکان ردیابی اتومات، تشخیص و احراز هویت انسان‌ها و حیوانات را فراهم می‌آورد. این فناوری به دو دستگاه اصلی به نام تگ و کدخوان وابسته است که برای برقراری ارتباط با یکدیگر از امواج رادیویی استفاده می‌کنند. به مجموعه فناوری‌هایی که از امواج رادیویی برای شناسایی خودکار افراد و اشیاء استفاده می‌کنند، سامانه بازشناسی گفته می‌شود.

روش‌های مختلفی برای شناسایی افراد و اشیاء وجود دارد. یکی از رایج‌ترین روش‌ها، ذخیره شماره سریال مربوط به یک فرد یا شیء درون یک ریزتراشه است که به آن، یک آنتن وصل است. به ترکیب تراشه و آنتن، تگ سامانه بازشناسی یا فرستنده خودکار سامانه بازشناسی گفته می‌شود. تراشه به کمک آنتن طراحی شده، اطلاعات لازم برای شناسایی جسم مورد نظر را به کدخوان ارسال می‌کند. سپس، کدخوان، امواج رادیویی برگشتی از تگ سامانه بازشناسی را به اطلاعات دیجیتال تبدیل می‌کند تا امکان ارسال داده‌ها برای تلفیق با کامپیوتر و پردازش آن‌ها فراهم شود.^۳

۲-۲-۳. ماهواره و فرکانس‌های رادیویی

واژه «ماهواره» که در زبان انگلیسی به صورت «Satellite» نوشته می‌شود، از کلمه لاتین «Satelles» به معنای همراه، دنباله‌رو یا محافظ شخصی مشتق شده است. این اصطلاح به دستگاه‌های ساخته شده توسط انسان اشاره دارد که به فضا ارسال شده و در مدارهایی به دور

1. <http://nid.ir/index.php/info/gps>

۲. منظور از سامانه بازشناسی همان RFID است که معادل کلمه Radio frequency identification است

3. <https://pafcoerp.com/rfid>

زمین یا سیارات دیگر در حال گردش هستند. ماهواره‌ها معمولاً، به شکل‌های مختلفی مانند کره، استوانه یا مخروطی شکل طراحی می‌شوند. پوشش فلزی این دستگاه‌ها باید از استحکام بالایی برخوردار باشد، زیرا باید نوسانات حرارتی شدید را تحمل کند. فرکانس رادیویی یا بسامد رادیویی محدوده‌ای از نوسانات در بازه ۳۰ کیلوهرتز تا ۳۰۰ گیگاهرتز گفته می‌شود که معادل است با بسامد موج‌های رادیویی و جریان‌های متناوبی که حامل سیگنال‌های رادیویی هستند. بسامد رادیویی معمولاً، بیشتر از کارکردهای مکانیکی، به کارکردهای الکترونیکی اشاره دارد؛ با این وجود، بسامد رادیویی مکانیکی نیز وجود دارند. برای دریافت سیگنال‌های رادیویی، استفاده از آنتن ضروری است. اما از آنجا که هر آنتن در هر لحظه قادر به دریافت هزاران موج رادیویی است، نیاز به یک تیونر رادیویی احساس می‌شود تا بتوان بر روی یک فرکانس یا دامنه فرکانسی خاص تنظیم کرد. برای این منظور، معمولاً از یک رزوناتور استفاده می‌شود که در ساده‌ترین حالت آن از یک مدار شامل یک خازن و یک القاگر تشکیل شده و یک مدار تنظیم‌کننده را به وجود می‌آورد. این رزوناتور نوسانات را در یک باند فرکانسی مشخص تقویت می‌کند و در عین حال، نوسانات خارج از این باند را کاهش می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

برای اینکه یک طرح و برنامه جدید در مرحله اجرا موفق باشد، ضروری است که زمینه‌ها و شرایط اجرای آن از پیش فراهم شده باشد. در غیر این صورت، آن طرح و برنامه در مرحله پیشنهاد و نظر باقی می‌ماند و هرگز به اهداف مطلوب نخواهد رسید. مجازات‌های جایگزین حبس و نظارت سامانه‌های الکترونیکی نیز از این قاعده مستثنی نیستند و باید بسترهای تقنینی و دیگر شرایط لازم برای اجرای آن‌ها مهیا گردد. به منظور داشتن یک سیاست جایگزینی کارآمد و موفق، لازم است پیش‌شرط‌ها و زیرساخت‌های مناسبی برای اجرای مؤثر آن فراهم شود. در غیر این صورت، اجرای این سیاست با شکست مواجه خواهد شد.

بسترها و پیش‌شرط‌های لازم جهت اعمال مؤثر نظارت سامانه‌های الکترونیکی عبارتند از:
۱- تقنینی؛ ۲- فرهنگی و آموزشی؛ ۳- اجرایی.

الف- تقنینی

قانون امری پسینی است؛ بدین معنا که قانون برآیند تحولات فرهنگی، اجتماعی، تاریخی و اقتصادی یک جامعه است. هنگام وضع یک قانون باید به بسترهای اجتماعی و زمینه‌های

اجرایی توجه گردد و بودجه کافی و تشکیلات لازم برای اجرای قانون در نظر گرفته شود تا از توقف، تعلیق و ترک قانون جلوگیری شود.

نخستین و مهم‌ترین گام برای اجرای مؤثر هر نوع ضمانت اجرای کیفری، از جمله نظارت الکترونیکی، تصویب قانونی جامع و شفاف است. در حقوق جزا، تابع یک اصل مهم به نام «اصل قانونی بودن جرم و مجازات» هستیم که این اصل، فطری، عقلانی و منطقی است. دلایل توجیهی این اصل شامل احترام به حقوق و آزادی‌های بشری، پیشگیری از جرم، اجرای عدالت و جلوگیری از هرج و مرج و بی‌نظمی می‌باشد. با توجه به اینکه اجرای هر نوع ضمانت اجرای کیفری با حقوق و آزادی‌های بشری تعارض دارد، اصل قانونی بودن جرم و مجازات ایجاب می‌کند که در هر زمینه، از جمله مجازات‌های جایگزین حبس و نظارت الکترونیکی، نیاز به تدوین و تصویب قانونی جامع و شفاف احساس می‌شود تا از هرج و مرج و بی‌نظمی جلوگیری کرده و به اجرای بهتر این مجازات‌ها کمک کند. مقصود از قانون جامع و شفاف، قانونی است که در آن، طبق اصل کیفی بودن جرائم و مجازات‌ها، ماهیت، شرایط صدور و چگونگی اعمال و اجرای آن‌ها و همچنین، حدود وظایف و اختیارات مقامات و نهادهای مسئول تعیین و اجرای این مجازات‌ها به وضوح مشخص شده باشد.

ب- اجرایی

بستر اجرایی مجازات‌های جایگزین حبس را می‌توان از زوایای مختلف بررسی کرد. این بستر شامل تأسیس نهادهای گوناگون قضایی و اجتماعی (دولتی، غیردولتی و عمومی) است. برای اجرای مؤثر این مجازات‌ها، همکاری میان نهادهای مختلف، به ویژه نهادهای مجری مجازات‌های جایگزین حبس با دستگاه قضایی و دیگر گروه‌ها و اجتماعات، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. همچنین، اعتماد میان این نهادها باید تقویت شود.

یکی از جنبه‌های اساسی بسترهای اجرایی، نظارت بر سامانه‌های الکترونیکی و وجود نیروی کار متخصص و حرفه‌ای شامل قضات، مأموران دوره مراقبتی، مددکاران اجتماعی و ناظران است که می‌توانند از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی و فرهنگ‌سازی، مهارت‌های لازم را کسب کنند. با این حال، تحقیقات در ایران نشان می‌دهد که یکی از چالش‌ها در برقراری ارتباط با بسترهای اجتماعی برای اعمال مجازات‌های جامعه‌مدار، کمبود متخصصان غیردولتی مانند مددکاران اجتماعی و مأموران مراقبتی است که وظیفه نظارت بر اجرای این مجازات‌ها را دارند. همچنین، فقدان بسترهای اطلاعاتی مانند بایگانی جنایی نیز مانع از اعمال مؤثر این نوع کیفرها می‌شود. به عبارتی دیگر، افرادی که مسئولیت اجرای

مجازات‌های جایگزین حبس و نظارت بر سامانه‌های الکترونیکی را برعهده دارند (ماموران نظارتی و دیگر مسئولین مرتبط)، باید دارای مهارت‌ها، تجربه‌ها و تخصص‌های لازم باشند. این موارد شامل نحوه برخورد با محکومان، نظارت بر آنها، برقراری ارتباط با دیگر مأموران و مقام‌های قضایی در خصوص تخلفات از تعهدات و جلب توجه بهره‌وران نظارتی در زمان بروز تخلف است.

منابع

- آرامفر، شاهین. (۱۳۹۸). قراردادهای تأمین کیفری توام با ضرورت اخذ موافقت متهم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
- آشوری، محمد. (۱۴۰۱). جایگزین‌های زندان یا مجازات‌های بینابین. چاپ سوم. انتشارات جهش.
- پوستچی، امیر. (۱۴۰۳). رویکرد حقوقی کیفرشناسختی به اجرای مجازات حبس از طریق نظارت سامانه‌های الکترونیکی با تأکید بر رویه قضایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
- حبیب پروین، کریم. (۱۴۰۱). نظارت الکترونیکی در حقوق کیفری ایران و انگلستان. چاپ اول. بنیاد حقوقی میزان.
- دارابی، شهرداد. (۱۴۰۱). پاسخ‌گذاری ترکیبی در سیاست جنایی بین‌المللی. آموزه‌های حقوق کیفری، ۱۹(۲۴)، ۹۵-۱۲۴.
- https://cld.razavi.ac.ir/article_1727.html
- دارابی، شهرداد. (ب ۱۴۰۱). راهبرد ترکیبی در مدل‌های مردم‌سالار و اقتدارگرایی فراگیر سیاست جنایی. پژوهش‌نامه حقوق کیفری، ۱۳(۲۵)، ۵۳-۷۴.
- https://jol.guilan.ac.ir/article_5195.html?lang=fa
- دارابی، شهرداد. (۱۳۹۵). ریزومیک‌شدن پیشگیری از جرم در پرتو ریزومیک‌شدن ارتکاب جرم. آموزه‌های حقوق کیفری، ۱۳(۱۲)، ۱۶۹-۱۹۸.
- https://cld.razavi.ac.ir/article_470.html
- رحیمی نژاد، اسمعیل. (۱۳۸۷). کرامت انسانی در حقوق کیفری. چاپ اول. بنیاد حقوقی میزان.
- طهماسبی، جواد. (۱۴۰۰). آیین دادرسی کیفری اجرای احکام. بنیاد حقوقی میزان.
- فروغی، فضل‌الله؛ ایرانی، امیر. (۱۳۹۵). مطالعه تطبیقی شناسایی و اجرای نظارت الکترونیکی در حقوق کیفری ایران و آمریکا. مطالعات حقوق تطبیقی، ۷(۲)، ۶۰۱-۶۲۶.
- https://jcl.ut.ac.ir/article_60695.html
- کوشکی، غلامحسین؛ پوستچی، امیر. (۱۴۰۳). چالش‌های اجرایی نهاد نظارت سامانه‌های الکترونیکی در نظام عدالت کیفری ایران با نگاهی بر رویه قضایی. پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۱۲(۲۴)، ۱۲۸-۹۷.
- https://jclc.sdil.ac.ir/article_202772.html
- مؤذن زادگان، حسنعلی. (۱۴۰۱). بحران کرونا و دادرسی کیفری الکترونیکی. دانشگاه علامه طباطبائی.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۷۵). سیاست جنایی سازمان ملل متحد. تحقیقات حقوقی. (۱۸)، ۳۵۵-۲۸۷.
- https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56669.html